

Yliopiston ulkopuolinen tutkija tieteen vapauden todellinen puolustaja

1. Taustaa

Tieteen vapaudesta keskustellaan jälleen vilkkaasti. Taustalla vaikuttavat pari tunnettua yksityistapausta, joiden yksityiskohtia en kertaakaan, mutta joista on hyödyllistä muistuttaa.

Ulkoministeriön historian kirjoittaja haluttiin vaihtaa kesken työn. Professori Jukka Nevakivi törmäsi Urho Kekkosen ja ulkoministeriön suhteita tutkiessaan poliittiseen vastustukseen. Lehdistössä keskusteltiin tapauksen vuoksi vilkkaasti tutkimuksen vapaudesta. (Ks. tästä tarkemmin esim. Turunen, Tieteen vapaus, passim., 1988).

Miina Sillanpään elämäntyötä koskenut Irma Sulkusen tutkimus joutui myös suurennuslasin alle eikä lainkaan tutkimuksen sisäisistä syistä tai argumentoinnin puutteellisuudesta johtuen. Sillanpää-tutkimuksen saama kohtelu ja siitä virnnyt keskustelu osoittavat lähes kaikki ne vaarat vieläkin todellisiksi, joita alan mainio perusteos, Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka (Ks. Mäkelä, passim., 1987) humboldtilaiselle tieteen ihanteelle maalailee.

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa puhutaan usein auditorios- ja diskursiivisesta rationaalisuudesta (Aarnio 1989, 306—311) rationaalisen keskustelun mallina. Aarnion hahmottelema malli, johtaakin pahimpien epä tutkimusten karsiutumiseen ja oikeustieteellisen tutkimuksen laajaan arvopohjaiseen hyväksymiseen.

Nykyisen suomalaisen oikeustieteen filosofinen selkeys tai tulkinnan vahva ote eivät valitettavasti edusta Suomen tiedemaailmaa yleisesti, vaikka korkeakoulujen hallinnossa onkin siirrytty opetusministeriön tiukasta ohjauksesta korkeakoulujen ja ministeriön vuoropuheluun. (Turunen, Tiedepoliittinen keskustelu, 1988).

Opetusministeriön ja korkeakoulujen uudessa tilanteessa tavoitteena on tuloksellisuuden parantaminen. Tuloksellisuus tietää taas korkeakouluille lisää rahaa.

Valtioneuvoston päätöksessä 25. 9. 1986 korkeakoululaitoksen kehittämiseksi vuosina 1988—1991 edellytetään, että korkeakou-

lujen toiminta on tuloksellista. Tämä lähtökohta ei vielä yksin turvaa tutkimuksellisten tavoitteiden vahvistamista.

2. Uusia lähtökohtia

Itä-Euroopan poliittiset mullistukset leimasivat Euroopan kehitystä 1980-luvulla. Raju muutosalto huipentui Romanian vallan vaihtoon ja kansannousuun joulukuussa 1989. Poliittiset tarkkailijat huomauttivat sarkastisesti, että vain Itä-Euroopassa huono järjestelmä ja epäonnistuneet rakenteet voidaan murskata. Länsi-Euroopassa vanha valtaeliitti jatkaa, vaikka poliittisen vallan legitimitetti olisi jo kyseenalaista.

Suomalaista tiedeyhteisöä vaijaa mielestäni samanlainen jähmettyneisyys kuin Itä-Eurooppaa ennen 1980-lukua ja toisaalta samanlainen valheellinen usko omasta kaikkivoipaisuudesta kuin Länsi-Eurooppaa nykyään.

Eriyksen selvästi näköalattomuus ja uusien näkökulmien puute näkyy korkeakouluissa harjoitettavassa tutkimuksessa. Opetusministeriön ja Suomen Akatemian luotsaama suomalainen korkeakoulumaailma elää yhä normaali-tieteen jähmettämässä maailmassa. Jopa tieteellisiin aikakauslehtiin tulevat artikkelit liikkuvat usein tavanomaisilla ja turvallisilla linjoilla.

Poikkeukselliset ja epätavalliset kysymyksenasettelut puuttuvat, vaikka juuri tieteen ihanteena pitäisi olla auktoriteettiuskon murskaaminen. Euroopan kehitys pakottaa Suomen tiedeyhteisön kuitenkin huomaamaan hyvin pian korkeakoulujen ulkopuolisten ideoiden tärkeyden. Luutuneinkaan korkeakoululaitos ei sentään elä ympäröivän yhteiskunnan ulkopuolella.

3. Jatkotutkinnoista uutta luovia oppinnytteitä

Suomalaisia jatkotutkijoita vaijaa mielestäni varovaisuus. Elisabeth Helanderin mukaan jopa kansainvälisissä tieteenala-arvioinneissa on ihmetelty sitä, miksi tutkijan koulutus vie Suomessa niin paljon aikaa (Ks. tästä tarkemmin Turunen, Tieteellinen taso, 1988).

Kansainväliseen ihmettelyyn voi yhtyä. Toisaalta syyt jatko-opiskelun venymiseen ovat selvät. Korkeakoulujen parissa työskentelevät tutkijat tekevät perusteellisia lisensiaattitutkimuksia ja väitöskirjoja normaalityteen lähtökohdista, vaikka kannattaisi yrittää löytää uusia kysymyksenasetteluja oppinnytteissä.

Väitöskirja jää liian usein elämäntyöksi. Olisi hyväksyttävä sellaiset kysymyksenasettelut, jotka johtavat suhteellisen nopeasti valmiiksi saatettaviin lisensiaattitutkimuksiin ja väitöskirjoihin. Väitöskirjoja ja lisensiaattitutkimuksia tulisi pitää oppinnytteinä, joiden jälkeen jäisi vielä aikaa kehitellä se »todellinen suuri teoria».

Uutta luovaa tieteellistä tutkimusta arvioitaessa on unohdettu mielestäni korkeakoulujen ja tieteellisten tutkimuslaitosten ulkopuolella toimivat tutkijat. En tarkota talouselämän tarpeista lähteneiden tilaustutkimusten tekijöitä, vaan puhtaasti tieteellistä kutsumusta ja tieteen vapauden etiikan ihanteita kunnioittavia jatko-opiskelijoita.

Muussa työelämässä kuin korkeakoulumaailmassa kokemusta saaneiden jatko-opiskelijoiden tutkimusongelmat ovat monesti terveitä ja epätavallisia. Juuri niiden epätavallisuuden voimaa tulisi nykyistä enemmän kunnioittaa. Tuleehan heidänkin töidensä tieteellinen taso loppulta mitatuksi virallisesti korkeakoulujen koneistossa.

4. Tulokset tulee ylittää

Korkeakoulujen ulkopuolella toimivilla jatko-opiskelijoilla (eli niillä tutkijoilla, jotka tekevät tieteellisen kutsumuksen ja ennen kaikkea kiinnostuksen ohjaamaa tutkimusta, vaikka ovatkin muualla ansiotyössä) on selvä käsitys korkeakouluissa toimivien tutkimusten puutteista. Väitöskirjaa saatetaan hioa ja työstää vuosia huolimatta siitä, että ei pyritäkään aikaisempien tulosten ylittämiseen.

Tieteen etiikka ei paljoakaan tunnu vaikuttavan tutkimuksen tasoon. Väitöskirjoja ja lisensiaattitöitä tehdän varman päälle. Muutoseikoista pidetään kiinni viime-

seen asti. Esitystekniset seikat ohjaavat tutkimusta usein enemmän kuin sisällön omaperäisyys.

Vakava keskustelu tutkimuksen etiikasta ja vuorovaikutussuhteiden puuttumisesta on paikallaan. Myös eri tieteen aloilla vallitsevat taustateoriat on voitava asettaa kyseenalaisiksi tieteellisissä opinnäytteissä, ilman että samalla leimataan jatko-opiskelija epätieteilijäksi.

Korkeakoulujen ulkopuolelta tulevia tutkijoita karsastetaan usein siksi, että heidän pelätään tekevän tutkimusta vain uutiskynnyksen ylittävistä aiheista tai muuten laskelemaiduista perusteista. Oma koke-

mukseni viittaa päinvastaiseen. Apurahoja saavat varmat ja jo ennestään hyväksi havaitut tutkijat, joilta ei ole odotettavissa mitään uutta tai repivää ja jotka osaavat tiedottaa tuloksistaan jo ennen kuin tutkimusta on edes aloitettu. Tutkimus sitten on heille usein vain tuloksen jälkikäteistä perustelua ja kirjaamista.

LÄHTEET

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY. Juva 1989.
Mäkelä, Klaus (toim.): Tieteen va-

paus ja tutkimuksen etiikka. Helsinki. Tammi 1987.

Turunen, Petri: Tiedepoliittinen keskustelu vilkastuu: Tulokset tietävät korkeakouluille lisää määrärahoja. Sanomalehtiartikkeli: Pohjalainen 17. 1. 1988.

Turunen, Petri: Tieteen vapaus koetuksella. Ministeriön historia vaikea kirjoittaa. Sanomalehtiartikkeli: Pohjalainen 13. 8. 1988.

Turunen, Petri: Elisabeth Helander uskoo opetuksen laadun paranevan. »Tieteellinen taso tehokkuuden mittari». Haastattelu: Demari 12. 9. 1988.

Petri Turunen